

MONIKA BEDNARCZUK Uniwersytet w Białymstoku

**MİŁOŚĆ, PRZYJAŹŃ I MILCZENIE (BIOGRAFÓW)**  
**WOKÓŁ KORESPONDENCJI EDWARDA ABRAMOWSKIEGO**  
**I EMILII Z ANDRONOWSKICH\***

Na mapie dokumentów osobistych Polek i Polaków z drugiej połowy XIX i początków XX wieku nadal – mimo coraz systematyczniejszych i szerzej zakrojonych badań oraz inicjatyw publikacyjnych – istnieją białe plamy. Plamy o tyle znaczące, że powodują dotkliwe braki w naszej wiedzy zarówno na temat trajektorii losów pojedynczych postaci, jak i grup czy stowarzyszeń. Uwaga ta odnosi się także do osób powszechnie znanych, jak Edward Abramowski (1868–1918)<sup>1</sup>. Pewne aspekty jego twórczości i życia prywatnego pozostają bowiem w sferze domysłów, które można częściowo zweryfikować na podstawie zachowanych źródeł. Interesujące światło na osobowość i sytuację życiową Abramowskiego rzuca np. jego korespondencja z drugą żoną, Emilią z Andronowskich<sup>2</sup>, stanowiąca nie tak częsty w rodzimym piśmiennictwie przypadek stosunkowo obfitej epistolografii małżeńskiej.

\* Artykuł opublikowany ze środków projektu finansowanego w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą *Regionalna Inicjatywa Doskonałości* na lata 2019–2022, nr projektu 009/RID/2018/19, kwota finansowania 8 791 222,00 zł.

<sup>1</sup> O roli idei i osobowości E. Abramowskiego w twórczości S. Żeromskiego zob. S. Kawyn, *Edward Abramowski i jego idee w twórczości Żeromskiego*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Seria 1: Nauki Humanistyczno-Społeczne” 1959, z. 13: Filologia. – S. Pigoń, *Głosy do związku przyjaźni S. Żeromskiego z E. Abramowskim*. „Prace Polonistyczne” seria 20 (1964). – A. M enc w e l, *Etos lewicy. Esej o narodzinach kulturalizmu polskiego*. Warszawa 1990, s. 70–74, 113–118, 133. O wpływie koncepcji Abramowskiego na ruch filarecki i poglądy M. Dąbrowskiej zob. T. D r e w n o w s k i, *Rzecz russowska*. Wyd. 2, przejr. Kraków 1981, s. 47–74, 102–106, 178–181, 210–215, 359–370. – G. B o r k o w s k a, *Zaczarowana królowa. U źródeł publicystyki Marii Dąbrowskiej*. „Teksty Drugie” 2005, nr 6, zwłaszcza s. 7–9, 15.

<sup>2</sup> Cytując archiwalną korespondencję, posługuję się następującymi skrótami: LEA = *Listy Emilii z Andronowskich 1. v. Abramowskiej, 2. v. Waryńskiej, do Anieli z Miłkowskich Samotyhowej*. Bibl. Narodowa, rkps 11017 II, t. 1: 1897–1901; t. 2: 1902–1907; t. 3: 1908–1910; t. 4: 1911–1930; t. 5: 1931–1940. – LED = *Listy Edwarda Abramowskiego do żony, Emilii z Andronowskich*. Bibl. Narodowa, rkps 11050 II, t. 1: 1901–1905; t. 2: 1906–1915. – LEM = *Listy Emilii z Andronowskich do męża, Edwarda Abramowskiego*. Bibl. Narodowa, rkps 11054 II, t. 1: 1902–1910; t. 2: 1911–1915; t. 3: 1914–1915. Liczba rzymska oznacza numer tomu, a liczba arabska numer karty rękopisu; następnie po średniku podają zwykle datację listu. Daty ustalone przez badaczy z Bibl. Narodowej opracowujących te materiały oraz przeze mnie umieszczam w nawiasach kątowych. Przynajmniej fragmenty z archiwalnej korespondencji i innych źródeł, modernizuję w nich ortografię i interpunk-